

هدلیل هشتم) آیه سوال

«وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»^۱

ترجمه:

«ما پیش از تو، جز مردانی که به آنان وحی می‌کردیم، نفرستادیم. همه انسان بودند اگر نمی‌دانید، از آگاهان بی‌رسید.»

۱. این آیه با تفاوتی اندک در سوره نحل تکرار شده است

«وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»^۲

ترجمه:

«و پیش از تو، جز مردانی که به آنها وحی می‌کردیم، نفرستادیم. اگر نمی‌دانید، از آگاهان بی‌رسید.»

۲. ظاهر آیه چنان است که می‌فرماید قبل از پیامبر (ص) هم پیامبرانی بوده‌اند که در حالیکه انسان بوده‌اند، به

آنها وحی می‌شده است (و لذا شخصیت رسول الله (ص) در این زمینه استثناء نبوده است) و در ادامه به قریش

و مشرکین می‌گوید که اگر خود از این مطلب خبر ندارند، از اهل ذکر (یعنی اهل کتاب) بی‌رسند.^۳

۳. این استظهار، از آیات قبل به خوبی قابل استفاده است (چنانکه در آیه ۳ سوره انبیاء می‌فرماید: «وَأَسْرَأُ

النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هَذَا إِلَّا بَشْرٌ مِثْلُكُمْ» (نجوای خود را پنهان داشتند که می‌گفتند پیامبر (ص) یکی مثل

شماست). و در آیه ۵ می‌گوید که: «بَلْ قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ بَلْ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ» (مشرکین می‌گفتند این

سخنان خواب‌های پریشان است یا می‌گفتند پیامبر (ص) دروغ‌گوست بلکه شاعر است)

۴. پس اهل ذکر اگرچه با پیامبر اسلام (ص) دشمنی داشتند ولی برای اینکه قبول داشتند پیامبران الهی انسان

بوده‌اند و ملائکه نبوده‌اند، می‌توانسته‌اند شاهد این مدعا باشند.^۴

۵. مطابق این تقریر اهل ذکر، اهل کتاب هستند که حتی اخبار آنها قابل اتکا نیست مگر اینکه به سرحد تواتر

برسد و موجب اطمینان شود:

«فَإِنْ قِيلَ إِذَا لَمْ يُوْتَقُ بِالْيَهُودِ وَالنَّصَارَى، فَكَيْفَ يَجُوزُ أَنْ يَأْمُرَهُمْ بِأَنْ يَسْأَلُوهُمْ عَنِ الرُّسُلِ قُلْنَا: إِذَا

تَوَاتَرَ خَبَرُهُمْ وَبَلَغَ حَدَّ الضَّرُورَةِ جَازَ ذَلِكَ، كَمَا قَدْ يَعْمَلُ بِخَبَرِ الْكُفَّارِ إِذَا تَوَاتَرَ»^۵

۱. انبیاء: ۷

۲. نحل: ۴۳

۳. ن. ک: مفاتیح الغیب، ج ۲۲، ص ۱۲۳

۴. همان

۵. همان، ص ۱۲۲

۶. البته این احتمال هم مطرح است که «اهل ذکر» به معنای «مؤمنین» باشد ولی برخی از مفسرین پاسخ داده‌اند که این احتمال بعید است چرا که ظاهر آیه آن است که اهل ذکر، پیامبر (ص) را قبول نداشته‌اند.

«وَمِنَ النَّاسِ مَنْ قَالَ: الْمُرَادُ بِأَهْلِ الذِّكْرِ أَهْلُ الْقُرْآنِ وَهُوَ بَعِيدٌ لَأَنَّهُمْ كَانُوا طَاعِينَ فِي الْقُرْآنِ وَفِي الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»^۱

۷. فخر رازی با توجه به همین مطلب، تمسک به آیه را برای اثبات «جواز اخذ فتاوی مجتهدین» کامل نمی‌داند:

«أَمَّا تَعَلُّقُ كَثِيرٍ مِنَ الْفُقَهَاءِ بِهَذِهِ الْآيَةِ فِي أَنَّ لِلْعَامِيِّ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى فُتْيَا الْعُلَمَاءِ وَفِي أَنَّ لِلْمُجْتَهِدِ أَنْ يَأْخُذَ بِقَوْلِ مُجْتَهِدٍ آخَرَ فَبَعِيدٌ لِأَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ خُطَابٌ مَشَافَهَةٌ وَهِيَ وَارِدَةٌ فِي هَذِهِ الْوَاقِعَةِ الْمَخْصُوصَةِ وَمُتَعَلِّقَةٌ بِالْيَهُودِ وَالنَّصَارَى عَلَى التَّعْيِينِ. ثُمَّ بَيْنَ تَعَالَى أَنَّهُ لَمْ يَجْعَلِ الرَّسُولَ قَبْلَهُ جَسَدًا لَّا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ»^۲

توضیح

۱. نمی‌تواند آیه دلالت بر ما نحن فيه و بر جواز اخذ فتاوی مجتهد توسط مجتهد دیگر داشته باشد چرا که:
۲. اولاً: آیه فقط خطاب به مشرکین قریش دارد [یعنی فقط شامل مشافهین می‌شود]
۳. ثانیاً: فقط مربوط به داستان «انسان بودن پیامبران» است
۴. ثالثاً: فقط درباره سوال از یهود و نصارا است.

۱. همان

۲. همان